

- поліцейські органи міст і селищ міського типу;
- поліцейські органи корпорацій і фірм (приватна поліція).

У Сполучених Штатах Америки поліцейські функції, крім перерахованих, виконують також спеціальні органи Міністерства фінансів, митної служби, служби внутрішніх доходів, федеральні органи контролю за банками, управління банків, бюро наркотиків, служби імміграції, інспекційного департаменту поштового відомства і ряд інших органів, які мають право проведення дізнання і попереднього слідства у правопорушеннях, віднесених до їх компетенції.

Діяльність поліцейських органів США знаходиться під жорстким контролем спеціальних агентств, відповідальних за законність і гласність у роботі правоохоронних органів. Такий контроль здійснюється з боку виконавчої влади, суддів, прокуратури, адвокатури, бюро присяжних.

Отже інноваційні процеси, які зараз відбуваються в Україні, а особливо в правоохоронних органах, дають можливість широкого використання міжнародного досвіду не тільки США, а й Англії, Франції, Німеччини та інших розвинутих країнах в організації діяльності правоохоронних органів. Узагальнення та використання новітніх, а особливо перевірених досягнень поліцейської науки й практики, сприятиме розв'язанню та оптимізації професійної орієнтації. На законодавчому рівні доцільно було б затвердити концепцію діяльності Національної поліції України як чітку структуровану систему, дієву на всіх рівнях. Однак, важливо враховувати, що такі зміни повинні реалізовуватися не лише в структурі Національної поліції України, а й в суспільстві в цілому.

У подальшому внутрішніми нормативно-правовими актами МВС потрібно чітко визначити компетенцію кожного суб'єкта поліцейської діяльності та розробити критерії оцінки професійної придатності кандидатів на роботу в поліцію – індикатори, адже поліцейська діяльність – це професійна діяльність, і чим вищий рівень професіоналізму, тим чіткіше працює поліція.

Сіроштан Юрій Володимирович
кандидат юридичних наук,
старший викладач циклу
тактико-спеціальної підготовки
Криворізького факультету ДДУВС

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦІЇ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)

Потреба в удосконаленні системи професійної підготовки працівників Національної поліції України актуалізує вивчення досвіду інших країн. У кожній країні існує своя унікальна система підготовки відповідних фахівців для поліції, що склалася під впливом територіальних, історичних, політичних, соціально-економічних чинників і особливостей національних правових систем.

За кордонами України сьогодні накопичений великий, різноманітний і різноаспектний досвід підготовки кадрів для поліцейських служб. Організація діяльності щодо забезпечення правопорядку, громадської безпеки, боротьби зі злочинністю у всіх її проявах в кожній країні має свою специфіку і особливості. Відповідно до структури, завдань, правового регулювання органів внутрішніх справ в різних країнах будуються і національні системи підготовки кадрів.

У ряді країн навчальні заклади поліції знаходяться в межах загальнодержавної системи освіти, в інших країнах підготовка поліцейських кадрів орієнтована на вузько професіональне поліцейське навчання.

У США успішно функціонує одна з найбільш складних за структурою поліцейських систем. Різноманітність організаційно-правових форм обумовлена специфікою історичного розвитку, правової системи англо-американського типу, а також федеративним державним устроєм. Поліцейські сили діють на федеральному (ФБР), штатному, місцевому (у містах, графствах та інших муніципальних одиницях) рівнях. Існують органи поліції і в окремих міністерствах та відомствах: Міністерстві фінансів, митній службі, службі внутрішніх доходів, федеральних органах контролю за банками та інших, а також приватна поліція.

Все це накладає свою специфіку на підготовку кадрів поліції, котра здійснюється в навчальних закладах, що традиційно мають назву поліцейських академій.

Кадри поліції готуються діяти в умовах жорсткого контролю з боку спеціальних агентств, відповідальних за законність і гласність в роботі правоохоронних органів, виконавчих органів, суддів, прокуратури, адвокатури, бюро присяжних. Це вимагає особливого професіоналізму, а також високих особистих моральних якостей.

Поліція США, як правило, власної бази підготовки кадрів не має, та намагається передусім рекрутувати фахівців, які *отримали відповідну освіту в коледжах або університетах*. Широку мережу поліцейських академій в якості такої бази розглядати не можна, оскільки *структурно вони не входять до поліцейського департаменту, є організаційно та фінансово самостійними, будучи всього лише своєрідними центрами первинної підготовки цивільних фахівців* з тим, щоб вони могли отримати ліцензію на право здійснення поліцейської діяльності.

У США поліцейські навчальні заклади існують як *самостійні (Академія ФБР, Центр навчання у Глінко) або на базі цивільних університетів*. Загалом перші поліцейські школи виникли саме на базі цивільних університетів.

Головна проблема здійснення управління підготовкою кадрів у США полягає в децентралізованій системі та існуванні багатьох юрисдикцій: муніципальної; окружної; штату; федеральної. У зв'язку з цим навчальні заклади знаходяться під управлінням відповідних органів, орієнтованих на обслуговування певних територій.

У кожному з правоохоронних відомств США існує *своя система відбору, обумовлена специфікою діяльності, відомчими вимогами тощо*. Водночас у ній дуже багато спільного. Завдання відбору – вибрати найбільш гідних кандидатів, які за своїми особистісними та моральними якостями, освітнім рівнем, фізичними та медичними показниками зможуть ефективно виконувати складні функціональні обов'язки щодо забезпечення правопорядку в країні, в конкретному штаті або окрузі.

Більшість поліцейських органів США приймає на службу кандидатів, які *мають середню або вищу освіту*. У небагатьох департаментах поліції встановлені вимоги вищої освіти для співробітників (зокрема, за даними Департаменту юстиції США, *тільки в 1 % департаментів при прийомі на службу потрібно диплом про вищу чотирирічну освіту, в 7 % агентств необхідний диплом дворічної вищої освіти, в 4 % – почати навчання в коледжі, та у 86 % – атестат про середню освіту*). Більше того, кандидати на роботу в поліцію зобов'язані *закінчити курси з якої-небудь з наступних дисциплін: правозастосування; відправлення правосуддя; психологія; адвокатура; історія Америки; громадське управління; англійська мова; правові відносини; соціологія; торгове право*. У ряді великих міст США практикується *стажування в поліції юнаків, які закінчили школу і бажать, після досягнення 21-річного віку, вступити на поліцейську службу*. З цією категорією заняття проводять, як правило, досвідчені інструктори. Підготовка включає в себе заняття *за Конституцією і громадянськими правами, законами штатів і постановами муніципальних органів, положеннями з розслідування нещасних випадків тощо*. *Практикується патрулювання, регулювання руху, навчання володінню вогнепальною зброєю, прийомам особистої безпеки, правилам поведінки в екстремальних ситуаціях*.

Система професійної підготовки кадрів правоохоронних органів щільно взаємопов'язана з системою відбору – *рекрутінгом кадрів*. Однією з характерних особливостей системи рекрутінгу кадрів в правоохоронних органах є *високий конкурс*. Зумовлено це тим, що професія поліцейського або співробітника федерального правоохоронного агентства в США є високопрестижною і добре оплачуваною. *Конкурс на місце у великому поліцейському департаменті становить 20-40 осіб*. А в такому авторитетному агентстві, як ФБР, конкурс може доходити до *декількох сотень чоловік на одне місце*. Основними методами професійного відбору на роботу і навчання є: *аналіз документів кандидата; селекційні інтерв'ю; біографічне опитування; психологічне тестування; центри оцінки*. Більше того, у системі підготовки поліцейських кадрів США враховані й питання запобігання корупції та недопущення конфлікту інтересів (зокрема, розроблені довідники з питань етики, принципи етичної поведінки, стандарти етичної поведінки для службовців органів виконавчої гілки влади).

Відбір кадрів у поліцейські департаменти проводиться за наступною схемою.

Загальні вимоги, що пред'являються до кандидата: 1) громадянство Сполучених штатів; 2) вік від 20 років (як правило, при наборі в муніципальну поліцію верхньої вікової планки не існує або вона встановлюється пенсійним віком мінус п'ять років); 3) освіта не нижче рівня середньої школи або прирівняна до нього; 4) наявність водійських прав, добрі навички водіння; 5) нормальна фізична підготовка і психологічна стійкість.

Кандидат вважається непридатним для служби в поліції, якщо він в повнолітньому віці (старше 17-ти – за законом штату Луїзіана): був визнаний винним в будь-якому злочині; був визнаний винним у правопорушеннях проти особистості або сексуальних правопорушеннях; був визнаний винним в порушенні громадянських прав будь-якої людини; застосовував або зберігав заборонені речовини (наркотики); вживав марихуану протягом трьох років до подання заяви; незаконно ухилявся від будь-якої військової служби; був звільнений з будь-якого правоохоронного органу з дисциплінарних причин; відмовився пройти перевірку на детекторі брехні або подібну; має три і більше злісних порушення правил дорожнього руху протягом п'яти останніх років, керував транспортним засобом після позбавлення прав.

Сама процедура відбору складається з таких етапів: 1) подача заяви; 2) письмовий тест, включаючи письмову вправу; 3) тест фізичної підготовленості; 4) спеціальна перевірка особи кандидата; 5) тест на вживання наркотиків.

Після цих етапів відбору кандидат проходить співбесіду в поліцейському департаменті і у разі його успішного проходження направляється *на медичне та психолого-психіатричне дослідження*.

Кандидат, який успішно пройшов відбір, *направляється до поліцейської академії для отримання професійної підготовки і після її завершення зараховується до штату*.

Отже, процедура відбору на службу в правоохоронні органи США досить складна, але це обумовлено тим, що під час тривалої процедури легше «відсіювати» осіб, які не придатні для роботи в правоохоронних структурах.

Крім Академії, у США також діють інші поліцейські школи.

Наприклад, Інститут поліцейської технології та управління (ІПТУ) діє з 1980 року на базі університету штату Північна Флорида. Здійснює навчання керуванню, дорожньої безпеки та спеціалізованої професійної підготовки офіцерів муніципальних і окружних правоохоронних органів, співробітників поліції штату і федеральних правоохоронних органів. Щороку навчання проходять приблизно 12 тисяч цивільних і атестованих службовців правоохоронних органів США та інших країн.

Інститут навчання поліцейських при Іллінойському університеті діє з 1955 року. Базовий курс початкової підготовки для вступників на службу розрахований на 12 тижнів (\approx 480 годин) і включає такі предмети, як: людську поведінку; розслідування; правознавство; патрулювання; поліцейську майстерність; автомайстерність і дорожній рух; обслуговування конкретної тери-

торії; володіння зброєю тощо. Цей курс є найбільш тривалим і витратним (\$ 3241). Кваліфікаційна підготовка для професіонала складається з ряду спецкурсів (від 16 до 200 годин). Наприклад: вміння володіти кризовою ситуацією, контроль і тактика проведення арештів, робота з підлітками та інше.

Поліцейська Академія у м. Лос-Анджелес, штат Каліфорнія, – місцевий відомчий навчальний заклад, що здійснює первинну і додаткову спеціальну підготовку. Вимоги до вступників на навчання такі ж, як до вступників на службу. Контроль за успішністю проводиться у формі письмового тестування 4 рази на тиждень і щосуботи. Невдале тестування може перескладатися через 6 місяців. Не менше 400 годин навчальної програми в цій академії присвячено вивченню проблем спілкування з населенням, 360 годин виділено на вивчення таких тем, як основа культури національних меншин, представлених в місті, трудові та особисті відносини та ін.

У створеній у 1987 році Поліцейській академії в м. Майамі слухачі вивчають наступні курси: критичні ситуації; проведення операцій з порятунку заручників; спеціальне обладнання; вибухові пристрої; тактика протидії тероризму; методика обшуку будівель і приміщень; порятунок заручників з використанням мобільних засобів; надання першої медичної допомоги і т.п.

Арканзаська поліцейська академія здійснює двотижневу (88 годин) підготовку оперативних працівників, що спеціалізуються на роботі серед виробників і розповсюджувачів наркотиків. У процесі навчання слухачів навчають методам розробки «легенд», ідентифікації стресових станів, способам самостійного їх визначення тощо. Слухачі знайомляться з наркотичними засобами та способами їх ідентифікації як в лабораторних умовах, так і за допомогою «вуличних» методів тестування. В ході занять учні вивчають організаційну структуру окремих банд, методи їх діяльності та способи проникнення в ці злочинні формування для збору інформації.

У США випускники академій, прийшовши на службу, *проходять сувору й ретельну підготовку, через те що окрім навичок, отриманих у навчальному закладі, поліцейський повинен знати політику, методику, правила, інструкції і повною мірою уявляти собі, як правильно виконувати свою роботу. Тому випускникам академії дають 2 тижні, щоб «призвичаїтися», перш ніж вони пройдуть спеціальний курс «Підготовча програма співробітників».* За два тижні новачки пристосовуються до нової обстановки, знайомляться з інструкторами наставниками, які готуватимуть їх до практичної роботи. Підготовка розпочинається з того, що весь керівний склад відділу поліції знайомиться з новоприбулими. Новачки отримують «Практичний посібник з підготовки поліцейських» і «Щоденник-довідник з підготовки», в якому фіксується хід підготовки, успіхи і невдачі, звіт про обсяг отриманих знань. Поліцейські стажисти відвідують місця, де їм доведеться бувати під час виконання службових обов'язків (лікарні, установи, суди), знайомляться з їх роботою та документацією, вчать складати документи. Двотижнева підготовка служить «містком» для переходу до 16-тижневої (640 годин) програми практичних

тренувань. Практичні заняття полегшують перехід від статусу випускника поліцейської академії до посади співробітника правоохоронних органів.

Поліція Канади також має складну структуру, поділяється на федеральну, провінційну і муніципальну. *Провідна роль належить федеральним структурам – Королівській канадській кінній поліції (КККП)*, що є унікальним формуванням, котре діє на державному і провінційному рівні. Вона має свою систему підготовки кадрів, в якій найбільш розповсюдженою формою є спеціалізовані навчальні центри КККП. *Головним навчальним закладом є Канадський поліцейський корпус у Оттаві, де слухачі опановують програму, що складається із 41 курсу. Першочергове значення надається практичній підготовці поліцейського до служби. Щорічно Коледж випускає 500 курсантів. КККП має також школу верхової їзди, школу служби поліцейських собак, школу стройової музики, низку інших закладів освіти.*

Для британської моделі професійної підготовки керівних кадрів поліції характерна максимальна її відкритість не тільки для національних загальногромадянських освітніх установ, але і для зовнішніх контактів. Коледж керівних кадрів поліції в Бремшиллі підтримує тісні контакти з рядом англійських і зарубіжних вишів: Оксфордським, Лондонським, Нью-Йоркським університетами, американським коледжем кримінального права імені Дж. Джея, Академією ФБР та ін., обмінюючись з ними навчальними програмами, викладачами та слухачами.

Організація навчання у *Вищій школі поліції Німеччини* спеціалізується не тільки на професійній підготовці керівних кадрів поліції для всіх земель Німеччини, але й на *підготовці співробітників поліції з інших держав, що входять в Євросоюз*, які направляються для професійного навчання, стажування або підвищення кваліфікації. *Кількість працівників, прийнятих на навчання в цю школу поліції, строго відповідає кількості звільнених (вакантних) керівних посад у поліцейській системі Німеччини. Якість викладання постійно оцінюється як викладацьким складом і керівництвом школи, так і слухачами.*

Професійна підготовка та випробувальний термін *кримінальної поліції Бельгії*: Навчання претендентів на посади інспектора (8 місяців) і офіцера (8 місяців) проводяться в «школі кримінології і поліцейських наук». Основний курс *підготовки співробітників жандармерії триває один рік*. Потім практика (один рік) в одному з оперативних (слідчих) відділів. Далі, після 3-х місяців навчання, – іспит. Унтер-офіцери можуть отримати звання офіцера після дворічного курсу навчання, що включає курс підготовки (9 місяців) у школі офіцерів.

У *французькій моделі професійної освіти кадрів поліції застосована сильна загальнотеоретична підготовка і централізована координація діяльності відомчих освітніх установ*, що багато в чому пояснюється централізованою структурою побудови органів внутрішніх справ у цих державах.

Заслужують на увагу реформи у *Литві, Латвії, Естонії та Молдові*. Тут міліцію перейменовано на поліцію. *Начальники департаментів поліції*

(генеральний комісар у Литві) є заступниками міністрів внутрішніх справ. На місцях створено муніципальну поліцію, яка структурно входить до департаменту поліції, але підпорядкована органам місцевого самоврядування. Поруч з кадровими апаратами з'явилися такі нові підрозділи по роботі з особовим складом, такі, як відділ професійної етики і соціального захисту в Литві, відділ соціально-економічного розвитку в Молдові, психологічна служба в Латвії. Такі структурні зміни передбачають розширення спектру спеціальностей та спеціалізацій підготовки фахівців у національних поліцейських закладах освіти, таких, як Поліцейська академія ім. Штефана чел-Маре, Кишинівська школа поліції в Молдові, Поліцейська академія Литви та ін.

Отже, можна стверджувати, що за всього розмаїття моделей, системи професійної підготовки кадрів поліції в зарубіжних країнах характеризуються низкою загальних принципів і підходів до організації комплектування та професійного навчання керівного складу поліції. Досвід зарубіжних країн свідчить, що професійна підготовка поліції має містити специфічні концептуальні підходи та носить системний характер.

1. Петер Д. Эйзерман. Законодательно-правовое обеспечение профессионального обучения полиции // Подготовка полицейских кадров: проблемы и пути развития в общеевропейском масштабе: Материалы международной научно-практ. конф. (16-17 мая 2000 г.). М., 2000.

2. Руг М. Юридические предметы в программе обучения Высшей школы полиции, современное состояние, перспективы развития // Проблемы развития образования, юридической науки и практики: Материалы Международной научно-практ. конф., посвященной 45-летию Академии МВД Республики Беларусь / Под общ. ред. И.И. Басецкого. Минск, 2003.

3. Смит М. Подготовка полицейских в Бельгии // Новые методики подготовки кадров полиции/милиции: Материалы международного семинара. М., 2006.

4. Мотин В.В. Развитие человеческого потенциала как инновационная составляющая повышения квалификации кадров в органах внутренних дел // Инновации в образовании. 2007. № 9.

5. Довгаль, П. Опыт зарубежных стран по защите национальных интересов в морских пространствах / П. Довгаль, О. Свиных // Зарубежное военное обозрение. – 2009. – № 2, С.62–66.

6. John, B. Hayes. United States Coast Guard. Retrieved 18 March 2009.

7. John, P. Lovell. Neither Athens nor Sparta : The American Service Academies in Transition (1979).

8. U. S. Coast Guard Academy (2011). Academic Majors web page. Electronic document : <http://www.uscga.edu/display.aspx.id=497>, accessed May 6, 2011.

9. Звіт про результати візиту української делегації ДПСУ до Морського центру і Академії Федеральної поліції Німеччини з 12 по 17 лютого 2012 року.